

Forskning som kommunikasjon

Karl Halvor Teigen

Professor emeritus, Universitetet i Oslo

k.h.teigen@psykologi.uio.no

Forenklet sagt – men ikke altfor forenklet – handler all forskning om *kommunikasjon*.

Først snakker forskerne med dem (eller det) de i øyeblikket studerer. De stiller spørsmål, lytter og håper på svar. Dette gjelder enten de studerer levende mennesker, gravplasser fra bronsealderen eller stjernetåken Andromeda. Som psykologer har vi den fordel at vi kan stille noen av spørsmålene på morsmålet og få svar tilbake som ikke trenger å oversettes. Andre fag skaper større oversettelsesproblemer. Hvordan skal arkeologen «spørre» Osebergskipet hvor gammel hun er, og hva er det lysbølgene fra en fjern galakse prøver å «fortelle» astronomen? Også den psykologiske forskeren forlater ofte den hverdagslige samtaleformen og «spør» folk ved hjelp av et computerdisplay, og lar dem «svare» ved hjelp av hjerneavbildningsteknikker og reaksjonstider.

Poenget med å kalle denne informasjonsutvekslingen kommunikasjon er at det handler om samarbeid: Forskerne avpasser sine spørsmål og teorier etter terrenget. De venter til gjengjeld at terrenget skal kunne svare tilbake med noe som ligner kartografiske symboler, ord eller tall, altså i et språk som forskeren kan håndtere. Det sies at som man roper i skogen, får man svar. Det er en sterk overdrivelse. Det krever botanisk ekspertise å rope slik at skogen bryr seg om å svare.

Men denne samtalen med forskningsobjektet er bare halve historien. Vi tenker oss at den heldige forsker har oppdaget et nytt himmellegeme eller funnet en ny fobi. Nå står den neste samtalen for tur. Oppdagelsen må fortelles til forskningssamfunnet. Den må bli omstøpt til en artikkel.

Igjen handler det om kommunikasjon. Og igjen handler det om at forskeren må tilpasse sine funn og tanker til det språk som allerede snakkes, forstås og anerkjennes blant kolleger. Dette har den erfarne forsker i bakhodet allerede under samtalen med sitt forskningsobjekt. Det er ikke nok å oppdage et legeme i bane rundt solen. Det må kalles noe. Planet eller asteroide – det gjør en stor forskjell. Og så må det sies til noen. Det er ikke nok å notere: «Kjære dagbok. I dag oppdaget jeg Pluto».

Svein Magnussen (i dette nummeret av Tidsskriftet) gir en innføring i dialogen mellom forsker og forskersamfunnet, som er like viktig, og bør gis like mye oppmerksomhet som dialogen mellom forsker og forskningsobjekt. Om dialogen med forskningsobjektet skrives det tykke bøker, som gjerne kalles *Metode*. Alle innser disse verkenes berettigelse, de får plass på pensumplanen, og kursenes antall er legio. Om dialogen med leserne skrives og kursenes det atskillig mindre. Sant nok, studenter må levere oppgaver, vi avkrever rapporter fra psykologene og artikler fra forskerne, og vi lar denne skriftlige produksjon være kriterium både på hvor god student man er og hvor fremgangsrik forsker. Men ofte synes vi å tenke: Er kunnskapen og forskningen god nok, kommer de gode rapportene og de publiserbare artiklene av seg selv.

Det gjør de ikke.

Som veileder opplever jeg stadig at de fleste av mine merknader ikke går på sak, men på fremstilling. «Her vil leseren spørre ...», «her vil leseren få problemer», er vanlige kommentarer. Da hender det at studenten får et blankt uttrykk i ansiktet og spør: «Leseren?» Jo, faktisk: En oppgave skal ikke bare skrives, den skal også leses, og det er skribentens plikt å legge forholdene til rette for vellykket lesning.

Det gjelder ikke mindre for forskningsartikkelen. Forskningsartikkelen tilhører en egen sjanger. Med sine krav til innledning, metode, resultater og diskusjon danner den en slags moderne parallell til den klassiske tragedie, som stilte krav om tidens, stedets og handlingens enhet. Ikke alle forfattere er like begeistret for slike formkrav. Da bør de betenke at disse fire akter imiterer forskningsprosessen, hvor man starter med et spørsmål, et emne eller en teori (innledningen), utvikler en konkret situasjon hvor dette emnet lar seg studere (metode), innhenter relevante observasjoner (data, empiri) som må sammenfattes (resultater), tolkes, og settes inn i en større sammenheng (diskusjon). Altså et slags historieskjema som gjenspeiler den idealiserte forskningssyklus.

I forskningsartikkelen kommer også leseren inn med full tyngde, i reviewerens skikkelse. Disse konsulentene er ikke bare tidsskriftets dørvoktere, som skal passe på at ikke gud og hvermann slipper til i spaltene. De er også dine grundigste (og iblant dine eneste) lesere. De skal minne deg på at det som nå teller, ikke er status, ikke innsats, ikke godvilje, ikke utholdenhet og hva som ellers måtte kvalifisere for kongens fortjenestemedalje, men om du har skrevet noe som bør leses. Har du hatt en god samtale med virkeligheten, og har det lyktes deg å gjengi denne samtalen i bunden form, dvs. i samsvar med APA-standard for forskningsartikler?

Magnussen minner oss om at review-prosessen er langt fra perfekt, og at den (menneskelig nok) kan bli påvirket av en rekke andre hensyn enn de strengt vitenskapelige. Likevel er denne institusjonen noe av det mest idealistiske vårt profitt-maksimerende samfunn har å by på. Her sitter kolleger i sene og ubetalte nattetimer og strever med mine tapre forsøk på forskningsformidling, for etter beste evne å gi meg et ærlig svar på tiltale. Og sannelig om ikke jeg gjør det samme, når redaktøren kaller.

Det er lett å gjøre narr av de forskningslitterære konvensjoner. Madigan, Johnson og Linton (1995) har analysert typiske tidsskriftartikler i psykologi, sammenlignet dem med artikler innenfor filosofi og litteraturvitenskap, og konstatert at vi hyller en «objektivitetens retorikk». Tonen er upersonlig og avdempet, formuleringene sjelden glitrende, digresjonene og fotnotene få, mens referansene er mange, noe som støtter bildet av forskningen som en kollektiv og kumulativ prosess. Uenigheter ufarliggjøres; i stedet for å si at Smith tok feil, sier vi at vår forskning supplerer Smith. Hvis alle mener Smith var helt på jordet, kan vi gå så langt som å omtale ham som «kontroversiell».

Objektiviteten kan parodieres og ende opp i en stabel av substantiverte fremmedord. Heldigvis er autoritetene (inklusive APA) enige om at klarhet og enkelhet er idealet. Oppenheimer (2006) fant ut – eksperimentelt – at forfatterne av korte og leselige skriftstykker ble bedømt som mer intelligente enn de som skrev mer innviklet. Vi velger å tro på dette, selv om resultatene har vist seg vanskelige å replikere. Kanskje også Oppenheimer ender som kontroversiell. Inntil da: Kall en spade for en spade og funksjonell fobisk tastaturaversjon for skriveskrek.

Skriveskrek kan kureres. Eksponeringsterapi naturligvis. En dansk redaktør fant sin egen desensitiveringsformel. Han skrev øverst på hvert blanke ark: «Tag det roligt, Andreas. Dette er kun utkastet til en kladd». Men dette er ikke bare et knep for å komme i gang. Det første du skriver, er bare utkastet til en kladd. Ikke kladden til den ferdige artikkelen, naturligvis, men kladden til første versjon av din preliminnære artikkel. Det er dette som er knepet: Se på skriving som en odysse fra den artikkelen du opprinnelig hadde tenkt å skrive, til den du til slutt skrev. Sett av tid og ressurser til denne reisen, så du kan ha glede av den. Bem (1987) ga kortversjonen: «There are two possible articles you can write: (1) the article you planned to write when you designed your study or (2) the article that makes the most sense now that you have seen the results. They are rarely the same, and the correct answer is (2)» (s. 171–172).

Referanser

- Bem, D. J. (1987). Writing the empirical journal article. I M. P. Zanna & J. Darley (Eds.), *The compleat academic*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Madigan, R., Johnson, S. & Linton, P. (1995). The language of psychology: APA style as epistemology. *American Psychologist*, 50, 428–436.
- Magnussen, S. (2007). Publikasjon av forskning: En summarisk orientering. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 44, 116–124.
- Oppenheimer, D. M. (2006). Consequences of erudite vernacular utilized irrespective of necessity: Problem with using long words needlessly. *Applied Cognitive Psychology*, 20, 139–156.